

سیمای منابع طبیعی شهرستان فریدن

موقعیت جغرافیایی شهرستان فریدن:

شهرستان فریدن با وسعت حدود ۸۴۵۴۲ هکتار در مسیر راه ارتباطی اصفهان - خوزستان قرار گرفته و از شمال به شهرستان خوانسار، از جنوب به شهرستان چادگان، از شرق به شهرستان تیران و کرون و از غرب به شهرستان بوئین میاندشت محدود شده است. این شهرستان دارای ۲ مرکز شهری، ۲ بخش، ۴ دهستان و ۲۹ آبادی دارای سکنه است. مرکز این شهرستان داران در فاصله ۱۳۴ کیلومتری غرب اصفهان واقع شده است. قسمت اعظم آن در حوزه آبخیز زاینده رود واقع گردیده است و بر اساس بررسی بعمل آمده میزان مساحت مراتع شهرستان فریدن حدود ۷۲ هزار هکتار میباشد.

موقعیت و مساحت مراتع:

شهرستان فریدن در فاصله ۱۴۰ کیلومتری غرب اصفهان و موقعیت جغرافیایی آن بین ۴۹/۵۵ و ۵۱/۵۰ طول شرقی و ۳۲/۳۰ و ۳۳/۲۰ عرض شمالی بوده که دارای حدود ۲۲۰۰ کیلومتر مربع مساحت میباشد و دارای حدوداً شمالاً به شهرستان خوانسار - جنوباً به شهرستانهای فریدونشهر و چادگان - غرباً به شهرستان الیگودرز و شرقاً به شهرستان تیران و کرون بوده که قسمت اعظم آن در حوزه آبخیز زاینده رود و قسمت دیگر در حوزه آبخیز قم رود واقع گردیده است و بر اساس بررسی بعمل آمده میزان مساحت مراتع شهرستان فریدن حدود ۱۶۰۰۰۰ هکتار میباشد.

اقلیم منطقه :

شهرستان فریدن دارای آب هوای نیمه استپی با زمستانهای سرد و طولانی و تابستانهای معتدل می باشد میانگین بارش سالانه در این شهرستان ۳۳۰ میلی متر، متوسط دمای سالانه آن بین ۱۱ الی ۱۳ درجه سانتی گراد، متوسط درجه حرارت حداکثر ۲۳+ و حداقل درجه حرارت مطلق ۲۲- درجه سانتیگراد می باشد. وضعیت توپوگرافی: منطقه بصورت کوهستانی و تپه ماهور بوده که حداکثر ارتفاع از سطح دریا ۲۸۹۰ متر و حداقل ۲۲۰۰ متر با شیبهای مختلف میباشد.

اقتصاد منطقه:

اقتصاد فریدن کلاً بر پایه کشاورزی و دامداری استوار است، زمین های حاصلخیز و آب رودها و چشمه ها موجب جذب روستائیان به کشاورزی شده است عمده محصولات آنها سیب زمینی، یونجه، غلات و حبوبات است و همه ساله هزاران تن از محصولات فوق به دیگر نقاط صادر و منبع درآمد خوبی برای مردم منطقه می باشد. دامداری نیز از رونق خوبی برخوردار و همه ساله تعدادی دام زنده به مرکز استان جهت ذبح صادر و لبنیات آن نیز فراوان و معروف است.

وضعیت دامداری:

با بررسی بعمل آمده در منطقه فریدن دو نوع دامدار مهاجر و روستایی مشغول به دامداری میباشند که توسط مراجع زیربط در حدود ۹۸ درصد منطقه ممیزی مرتع انجام گرفته و چون مرتع بیلاقی میباشد زمان چرا از تاریخ اول خرداد ماه هرسال لغایت اول مهر ماه همان سال به مدت ۱۲۰ روز چرا (چهار ماه) میباشد و تعداد دام مجاز قابل تعلیف در مرتع حدود ۸۵۰۰۰ واحد دامی است.

وضعیت توپوگرافی:

منطقه بصورت کوهستانی و تپه ماهور بوده که حداکثر ارتفاع از سطح دریا ۳۸۹۰ متر و حداقل ۲۲۰۰ متر با شیبهایی مختلف میباشد.

ویژگیهای دامداری و تولید علوفه مراتع :

دامداری در فریدن دارای پیشینه ای کهن و مراتع سرسبز این خطه همواره در استان اصفهان زیانزد بوده به گونه ای که منطقه به قطب دامداری مطرح است بر اساس بررسیهای بعمل آمده بیش از ۹۵ درصد از مراتع فریدن ممیزی مرتع بعمل آمده که دامداران می توانند تعداد حدود ۸۵۰۰۰ واحد دامی را بمدت ۱۲۰ روز در مراتع تعلیف نمایند در صورتیکه برای هر واحد دامی روزانه ۱/۵ کیلوگرم علوفه خشک مرتعی در نظر بگیریم میتوان گفت:

$$\text{میزان علوفه مصرفی (کیلوگرم)} = ۱۵۳۰۰۰۰۰ \times ۱۲۰ \times ۱/۵$$

$$\text{ارزش ریالی علوفه مصرفی (ریال)} = ۱۰۷۱۰۰۰۰۰۰ \times ۷۰۰$$

$$\text{ریال ارزش افزوده} = ۳۲۱۳۰۰۰۰۰۰ \times ۳ = ۱۰۷۱۰۰۰۰۰۰$$

شایان ذکر است علوفه مصرفی بر اساس تعداد مجاز دام که وارد مرتع گردد محاسبه شده است.

ویژگیهای محصولات فرعی مرتعی:

بر کسی پوشیده نیست قدیمی ترین تاریخ علمی جهان مربوط به تاریخ پزشکی میباشد چرا که بشر از روزیکه خود را شناخته است همواره با بیماری و حوادث روبرو , و اولین ماده ای که برای تسکین آلام خود بکار گرفته گیاهان موجود در طبیعت و محیط پیرامونش بوده است . امروزه بیش از نیمی از داروها از گیاهان بدست میآید و استفاده از گیاهان دارویی در کشورهای مختلف جهان از جمله ایران عزیزبیش از پیش مورد توجه قرار گرفته و اشتیاق دانشمندان به استفاده از داروهای گیاهی و حفظ و توسعه روز به روز نمود بیشتری پیدا می کند شهرستان فریدن نیز به لحاظ اقلیم خاص خود زیستگاه بسیاری از گیاهان دارویی , خوراکی و صنعتی میباشد که لازم است به میزان

و ارزش اقتصادی تعدادی از آنها پی ببریم

وضعیت پوشش گیاهی :

پوشش گیاهی مراتع فریدن به لحاظ تعلیف دام ، تامین فرآورده های پروتئینی ، حفاظت خاک ، نفوذ آب حاصل از نزولات آسمانی در خاک و وجود گیاهان با ارزش دارویی و خوراکی و غیره از اهمیت بسزایی برخوردار است بطوریکه در کتب تاریخی این ناحیه را منطقه علف خیز با آبی فراوان و مراتعی بی پایان ذکر کرده اند و بر اساس بررسیهای بعمل آمده گونه های غالب تپ پوشش گیاهی فریدن عبارتند از

انواع قیاقها: Agropyron.sp گونهای تیغ دار: Astracantha.sp

کوک: Cozinia bachtiarica کما: Ferula.ovina

گیاهان یکساله: Anael gras قنقالها: Contaurea

و گیاهان دیگر نظیر بومادران – موسیر-کده- بروموس- زول-لاله سرنگون- ماشک – اسپرس وحشی – جاشیر – یال اسبی- جاز- آویشن- حلر- تلخه بیان – شیرین بیان- قدمه- ارژن-دافنه-درمنه دشتی- چلپک- جو وحشی- باریجه- کلاه میرحسن- ریواس-چای کوهی- دم گاوی- چوبک-خوشک- نسترن- شنگ- بید-گز – تره- شوید و غیره میباشد که از نظر خوشخوراکی، شکل رویش و عمر گیاه بصورت : ۱-بوته ای و دائمی ، ۲-علفی و دائمی و غیره است که اکثراً مورد استفاده دام قرار میگیرد.

ویژگیهای محصولات فرعی مرتعی:

شهرستان فریدن به لحاظ اقلیم خاص خود زیستگاه بسیاری از گیاهان دارویی ، خوراکی و صنعتی میباشد که لازم است به میزان و ارزش اقتصادی تعدادی از آنها پی ببریم.

۱-کتیرا:

بهره برداری از گون کتیرایی و تولید و صادرات صمغ آن سابقه بس طولانی دارد و کتیرا صمغی است با کیفیت متفاوت شامل مفتولی درجه ۱ و خرمنی که از تیغ زدن بخش زیرین یقه گیاه گونه ای گون Astragalus (۸ گونه) تولید میگردد ، کتیرا به عنوان شستشو دهنده و ماده ترکیبی در ساخت شامپو و شوینده های گیاهی در ترکیب رنگسازی جهت صنعت نساجی و در صنایع غذایی کاربرد های فراوان دارد و در شهرستان فریدن سطح زیادی از مراتع پوشیده از گون کتیرایی زرد و مفتولی میباشد که میتوان مقدار قابل توجهی کتیرا از گون استحصال نمود.

۲-موسیر:

غده زیر زمینی گیاه Allium asculonicum از خانواده سوسنهای موسیر نامیده می شود که پس از برداشت بصورت قطعاتی حدود با ضمانت ۱ الی ۳ میلیمتر برش طولی داده شده و طی عملیاتی با آب شیرین می شود و به بازار عرضه میگردد ، در طب سنتی موسیر بعنوان خلط آور و ضد رماتیسم و ترمیم کننده زخمهای سطحی مصرف داشته و لی امروز عموماً مصرف خوراکی دارد . در شهرستان فریدن با توجه به وسعت آن، در صورتیکه بطور صحیح بهره برداری گردد می تواند ارزش اقتصادی خوبی برای مردم منطقه داشته باشد.

۳-گزانگین:

گزانگین در منابع مختلف تحت عناوین ترانگین گون ، انگین گون ، گر خوانسار ، ترنجین اصفهان و شهد پارسی نام برده شده است طبق بررسی بعمل آمده انگین گون از نظر شیمیایی نوعی مان محسوب میشود که توسط حشره ای از خانواده psyllidae با نام علمی Cyamophila dicora و در اثر تغذیه آن از شیره گیاه گون با نام Astragalus adsensens به صورت رشته های خمیری بی رنگ و شفاف که بلافاصله در مجاورت هوای محیط خشک شده و به رنگ سفید شکری حاصل می شود گزانگین ماده ملین و تسکین دهنده است که می تواند در درد سینه و التهاب ریه موثر واقع شده و ناراحتی تنفسی را تا حدودی دفع کند همچنین در درمان سرفه ، خشونت سینه و تنگی نفس نقش داشته و می تواند به تقویت دستگاه گوارش و هضم و جذب کمک کند و کاربردی که در حال حاضر دارد در تولید گز ، صنایع دارویی و با وجود ۴۰ درصد فروگتوز همانند عسل یکی از منابع غنی این قند کمیاب است که میتوان از فروگتوز آن جهت تولید اسپرمتوزئید در انسان و نیز تزریق به افراد مبتلا به دیابت استفاده نمود.

با بررسی بعمل آمده در منطقه فریدن بزرگ پرتیکان حدود ۲۰۰۰۰۰ هکتار گون گزی داریم که از قدیم الایام مردمان منطقه با برداشت این محصول امرار معاش نموده و در چند سال گذشته متأسفانه به دلیل نامعلومی مراتع دارای گون گزی فاقد حشره پسپیل مولد گز میباشد و صرفاً در برخی مناطق بصورت لکه های کوچک وجود دارد که در این خصوص موضوع در حال بررسی است که امید است مسئولین محترم همکاری لازم در انجام تحقیقات بمنظور برگردان گزانگین به حالت اولیه را بیگیری نمایند . در هر حال شهرستان فریدن حدود ۲۰ هزار هکتار مراتع گون خیز گز انگین میباشد که حدود ۱۰ هزار هکتار آن فعال میباشد که در صورت بالا رفتن جمعیت پسپیل مولد گز میتوان گفت سالیانه ۵۲۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال در این امر حاصل گردد.

علاوه بر محصولات فرعی ذکر شده بالا در مراتع فریدن محصولاتی نظیر باریجه – ریواس- آویشن-قدومه-شیرین بیان –تره کوهی-شوید کوهی و انواع گیاهان دارویی و خوراکی دیگر یافت میشود. جاذبه های گردشگری و اکوتوریسم:

از نظر گردشگری این منطقه به دلیل کوهستانی بودن دارای جاذبه های بیشماری می باشد . منطقه ای که اکنون فریدن نامیده می شود در طول تاریخ به نامهای پاراتاکن ، پارتاکن ، فریدن ، فریدین و فریدن نامیده شده و در نقش یکی از مراکز مهم اقتصادی و ارتباطی بوده است . از مناطق و تفریح گاه های این منطقه می توان به موارد زیر اشاره کرد

لاله زار فریدن:

در منطقه ای واقع در ۲۰ کیلومتری شمال غربی مرکز شهرستان (شهر داران) در دامنه کوههای مرتفع دره بید بالا واقع گردیده که مملو از پوشش لاله های سرنگون و انواع گیاهان مرتعی می باشد

که در نوع خود کم نظیر و مختص به این منطقه می باشد

رشته کوه دالانکوه :

دالانکوه رشته کوهی است از رشته کوههای زاگرس مرکزی واقع در غرب استان اصفهان در سه شهرستان فریدن ، چادگان و تیران وکرون که دارای قله های متعدد و بلند می باشد که از مهمترین آنها می توان به ؛ دامنه ، بزینو ، پریپ ، احمد رضا و دالان اشاره کرد ؛ ارتفاع بیشتر آن ها بالای ۳۰۰۰ متر می باشد و بلند ترین قله ی آن به نام دالان به ارتفاع ۳۹۱۵ متر است که در ۹ کیلومتری خاور جنوبی شهر داران قرار دارد .رشته کوه دالان کوه به صورت یک رشته موازی همراه با دیگر رشته کوههای زاگرس از جهت شمال غرب به جنوب شرق کشیده شده است و طول تقریبی آن ۶۰ کیلوتر و عرض متوسط آن ۷ کیلومتر می باشد که در میانه های رشته کوه به صورت دو رشته دالان مانند و با زاویه ی تقریبی ۳۰ درجه در آمده که رشته شمالی به روستای احمد رضا و چشمه مرغاب ختم می گردد ولی رشته جنوبی و در حوالی جاده اصفهان - چادگان به رشته کوههای شهرستان های نجف آباد و شهر کرد متصل می گردد .در دامنه های این رشته کوه شهر ها و روستاهای زیادی واقع شده است که می توان از شهرهای داران ، چادگان ، رزوه ، دامنه ، عسگران و روستاهای انالوجه ، قرقر ، معروف آباد ، ده کلب علی ، کرد علیا و سفلی ، دولت آباد ، تقی آباد ، الور ، احمد رضا و دو تو نام برد .به لحاظ پوشش گیاهی ؛ این کوهستان مورد بهره برداری دامداران و زنبور داران منطقه و خارج از منطقه قرار می گیرد .

بیشه زارهای دهستان اسکندری وموغان فریدن:

ویژگیهای مراتع در پرورش زنبور عسل

برخی از دانشمندان منابع طبیعی را باور بر این است که توان پرورش زنبور عسل در پهنه زاگرس با اتکا به پوشش گیاهی آن گزینه ای ارجح بر فعالیت زراعی بوده و در دراز مدت جایگزین مناسبی جهت حصول به توسعه پایدار است بدون شك فریدن نیز این باور را فلور غنی گیاهان گلدار منطقه برانگیخته است و گواه این مدعا زنبور دارانی است که در فصل مناسب در منطقه مستقر شده و دهها تن عسل برداشت نموده و عسل معروف گون و زول از آن جمله است

ویژگیهای مراتع در حفظ آب و خاک:

وجود رویشگاههای مرتعی ریزش برف فراوان در فصل زمستان و بارندگیهای بهاره و پائیزه و بالا بردن ارتفاع منطقه در سطح دریا باعث گردیده که از حرکت آب و فرسایش خاک جلوگیری نماید و به نتیجه آن از ایجاد سیل جلوگیری بعمل آید و با نفوذ آب در خاک چشمه سارها و قناتها و چاهها مورد بهره برداری مناسب در امر کشاورزی قرار گیرد که متاسفانه در بعضی مناطق به علت تخریب مرتع میسر نشده و موجب گردیده مشکلاتی را برای ساکنان بوجود آید.

ویژگیهای مالکیت در مراتع:

تجربه و علم ثابت کرده است که در طبیعت بدون انسان روابطی بسیار پیچیده تر از رابطه طبیعت و انسان وجود دارد

ولي طبيعت با اين روابط پيچيده بين اجزا و خود قادر است به تعادل و تكامل برسد دخالت انسان مي تواند اين سير تكامل را سرعت بخشد و يا آنرا كند نمايد و در بعضي موارد به نابودي سوق دهد در چنين شرايطي انسانها هاي هر بخشي از جهان براي رفتار با طبيعت در اختيار خود اقتدار قانوني خاصي را تدوين و به اجرا در مي آورد و آن جامعه در مديريت موفق است كه قانونمندي سازگاري با طبيعت و انسانها آنرا با نگرشي به تعالي طبيعت تدوين و به اجرا درآورد , مرتع جزيي از طبيعت است و انسان نيز در اين جزء حضور دارد و ارتباط انسان و مرتع ارتباطي است طولاني مدت و شايد به قدمت تاريخ و اين ارتباط از ابتدا به نفع انسان بصورت يکطرفه ادامه داشته و قانون منديهاي موجود نتوانسته اين ارتباط را متعادل نمايد.

در كشور عزيز ايران نيز از سال ۱۳۰۷ قوانيني در رابطه با مراتع تدوين ميگردد و قبل از آن هيچگونه قانوني توسط دولتهاي وقت تدوين نشده بلكه قوانيني در رابطه با املاك خالصه بوده است كه داراي ضوابط و مقررات خاص خود بوده است و در شهرستان فريدن نيز از اين موضوع مستثني نبوده كه اشاره اي به املاك خالصه به شرح ذيل مي شود:

املاك خالصه

املاكي بوده كه مالكيت آن در اختيار دولت قرار داشته و مبداء پيدايش خالصه متفاوت است و تاريخ اين نوع زمينداري را به دوران قبل از اسلام (دوره ساسانيان) نسبت مي دهند كه به دو صورت ۱- خالصات تيولي بوده كه صاحبان آن خالصات -مكلف بوده اند عده اي سرباز آماده كنند كه اين نوع خالصات اكثرآ در مناطق عشائري قرار داشت ۲ انتقالي بود كه اكثرآ از طرف ديوان يا حق انتقال به اشخاص واگذار ميگردد ۳- خالصات ديواني بود كه در تصرف كامل -ديوان قرار داشت و در سالهاي اول مشروطيت بعضي از اين خالصه ها به اشخاص فروخته شد در سالهاي ۱۳۱۱ قوانيني در رابطه با املاك خالصه در ايران تدوين ميگردد كه در سال ۱۳۳۴ لايحه قانون ۱۳۱۲-۱۳۱۴-۱۳۱۶-۱۳۳۴ فروش خالصات تصويب شد و وزارت كشاورزي مكلف بود خالصات اعم از قراء و مزارع و اراضي و فنوات دائر و باير و مستغلات و ابنيه را (به استثناء مراتع و جنگلهاي طبيعي) به زارعين و متصرفين آن واگذار نمايد

در شهرستان فريدن نيز در سالهاي ۱۳۱۱ بر اساس سوابق موجود حدود ۲۰ پلاك يا بلوك كه از قبل تحت عنوان مراتع خالصه مطرح بوده اند شناسايي و توسط نماينده اداره ماليه اظهار نامه ثبتي تدوين شده و در سال ۱۳۳۶ آگهي تحديد حدود ثبت املاك مراتع دولتي يك قسمت از بخش ۱۳ شهرستان فريدن منتشر ميگردد و بعد از آن هيچ اقدامي در رابطه با مراتع صورت نمي گيرد و تا اينكه با تصويب قانون ملي شدن جنگلها و مراتع معمولآ از سال ۱۳۴۶ به بعد قانون ماده ۲۰ و ۵۶ و ماده ۲ بمنظور مشخص شدن حدودات مراتع و مستثنيات در شهرستان فريدن نيز اقداماتي انجام گرديده كه با بررسي بعمل آمده حدود ۱۷۵ هزار هكتار از عرصه هاي فريدن اجراي قانون شده و بعضآ اسناد مالكيت مراتع به دولت جمهوري اسلامي صادر شده است

نتيجه

با عنایت به آنچه که در خصوص ویژگیهای مراتع فریدن برشمرده شد واقعیت این امر هویداست که منطقه در ابعاد مختلف در بخش منابع طبیعی از توان و پتانسیلهایی برخوردار است که هر یک از موارد برشمرده اگر به فعل در آید چاره بسیاری از درد ها و ناهنجاریهای منطقه را می نماید ولی متأسفانه چنانچه شاهد هستیم علی الرغم وجود انواع استعداد ها و قابلیتها امروزه مراتع بر اثر عدم بهره برداری صحیح از مراتع توسط دامداران و بعضی محصولات فرعی توسط عده ای افراد ناآگاه و سود جو، آتش سوزی مراتع ، شخم و شیار و بهره برداری غیر اصولی، عدم وجود اعتبار و امکانات کافی و رعایت نکردن ظرفیت مراتع ، عدم وجود طرح و برنامه ای مدون بمنظور استفاده صحیح از جاذبه گردشگری و اکو توریسم ، اهمیت ندادن به درختکاری و ایجاد فضای سبز و جنگلی موارد دیگری برای ادارات

منابع طبیعی و طبیعت دوستان مشکلات مضاعفی ایجاد کرده و علی الرغم همدلی و هماهنگی خوبی که در شهرستان فریدن در صیانت و حفاظت از مراتع بین مسئولین زیربط وجود دارد انتظار می رود مسئولین محترم